

An Exploration of the Semantic Components of the Word 'مدار' (Modārā) in the *Bahramshahi Kalila wa Dimna*: A Synchronic Analysis

Ayyub Bādavām *

Lecturer, Farhangian University, Shahid Beheshti Campus, Gonbad-e Kavus, Iran.

Nosratullah Sadeqloo

Lecturer, Farhangian University, Shahid Beheshti Campus, Gonbad-e Kavus, Iran.

Abstract

Words within any specific historical period often possess nuanced semantic components that standard dictionaries frequently overlook. This research aims to identify and meticulously analyze these semantic components for the term 'Modārā' (مدار) as it appears in Nasrullah Monshi's Bahramshahi translation of *Kalila wa Dimna*, employing the method of componential analysis. Initially, lexical definitions from reputable dictionaries were examined. Subsequently, the usage of 'Modārā' within various syntagmatic chains throughout the original text was meticulously analyzed to extract its constituent semantic components. The findings reveal that 'Modārā' in *Kalila wa Dimna* transcends mere tolerance or kindness; rather, it is depicted as a complex, purposeful, and multifaceted strategy for achieving objectives, managing interpersonal interactions, and ensuring survival across diverse circumstances. Specific semantic components, consistently recurring across the various textual applications of this word, include [+Apparent Behavior], [+Kind], [+Instrumental], [+Expedient], [+Cunning], [+Flexible], and [-Sincere]. This analysis underscores the critical necessity of considering the intricate semantic

* Corresponding Author: a.badavam@gmail.com

How to Cite: Bādavām, A., Sadeqloo, N. (2025). An Exploration of the Semantic Components of the Word 'مدار' (Modārā) in the Bahramshahi Kalila wa Dimna: A Synchronic Analysis. *Literary Language Research Journal*, 3(9), 183- 212. doi: 10.22054/jrll.2025.19203

nuances of words in classical texts and highlights the inherent limitations of general dictionaries in fully representing such subtleties.

1. Introduction

Nasrullah Monshi's Bahramshahi translation of *Kalila wa Dimna* stands as a recognized masterpiece of Persian prose, celebrated for its rich repository of practical wisdom, ethical counsel, and intricate linguistic subtleties. A profound understanding of this layered work necessitates a precise analysis of its key vocabulary, as these terms often carry significant semantic and cultural weight. Among such terms, the word 'مدارا' (*Modārā*) is a frequently employed, multifaceted expression that plays a pivotal role across numerous contexts within the book. Given its inherent conceptual complexity and its historical-political significance, relying solely on the general definitions provided by standard dictionaries proves insufficient for grasping its precise meaning within the distinctive worldview presented in *Kalila wa Dimna*. Dictionaries, by their very nature, frequently fall short of fully representing the nuanced semantics of words, particularly as they function within classical texts. Consequently, this research employs rigorous linguistic approaches, specifically "synchronic semantics" and the method of "componential analysis," to meticulously explore the hidden dimensions and constituent semantic components of 'Modārā' within this ancient text. The primary objective is to identify the word's consistent and recurring semantic components and, based on its textual applications, to construct a comprehensive componential definition. This endeavor ultimately aims to highlight the disparity between the word's meaning in *Kalila wa Dimna* and its portrayal in conventional lexicographical definitions.

2. Literature Review

Componential analysis, a method deeply rooted in structural semantics, has been extensively applied in diverse linguistic studies. Notably, its utility has been demonstrated in the analysis of significant religious texts in Arabic, such as the Qur'an and *Nahj al-Balagha*. In

the realm of Persian linguistics, one relevant study has conducted a componential analysis of the word "Shādmānegī" (joy) within *Kalila wa Dimna*. Additionally, another scholarly work has explored the concept of "tolerance and forbearance" in the *Divan of Hafez*, albeit employing Fairclough's model of discourse analysis, which represents a distinct methodological approach from the present research. Despite these valuable contributions, a discernible and significant research gap persists within the field of Persian language studies. Specifically, there is a lack of comprehensive componential analysis dedicated to the word 'Modārā' within Nasrullah Monshi's Bahramshahi *Kalila wa Dimna*. This paper directly addresses this lacuna by focusing on the specific linguistic context of the aforementioned work and systematically applying componential analysis. The objective is to provide a more precise and scholarly understanding of this pivotal concept.

3. Methodology

This research employs a descriptive-analytical method, specifically utilizing "componential analysis" to investigate the synchronic semantic components of the word 'Modārā' as it functions within Nasrullah Monshi's Bahramshahi *Kalila wa Dimna*. Within this analytical framework, a word's meaning is systematically decomposed into its constituent semantic features. To achieve this, all eleven instances where the word 'Modārā' appears in the text were meticulously extracted. Subsequently, through a detailed examination of each instance within its specific syntagmatic chain and its semantic relationships with collocating words, the prominent semantic components inherent in each application were precisely identified. This analysis was not predicated solely on dictionary definitions; rather, the semantic components were derived by scrutinizing the syntagmatic chains within the original text. These findings were further cross-verified with other contemporary texts from a similar period to ensure contextual accuracy. Each identified component, representing a minimal unit of meaning, was then formally defined

using the binary markers ‘+’ (indicating the presence of the feature) or ‘-’ (indicating the absence of the feature).

4. Discussion and Findings

An examination of the term 'Modārā' in authoritative Persian and Arabic dictionaries reveals notable ambiguity and even outright contradiction in its lexical definitions. While esteemed sources such as Dehkhoda, Moin, and Anvari predominantly associate it with positive concepts like affability, forbearance, and gentleness, other lexicographers, including Nafisi, also list antithetical meanings such as "hypocrisy and deceit." This semantic duality is further echoed in the word's Arabic etymology, where a clear distinction is drawn between the hamzated form, *al-mudāra'ah* (implying repelling or warding off), and the non-hamzated form, *al-mudārāh* (implying gentleness towards people). This inherent semantic breadth explicitly exposes the limitations of relying solely on dictionaries and underscores the critical necessity of in-depth textual analysis.

The componential analysis of 'Modārā' within *Kalila wa Dimna* demonstrates that the word consistently signifies a complex, purposeful, and pragmatic strategy, rather than a simple ethical virtue.

1. **Modārā as a Military Strategy:** In direct contrast to "war and coercion" (*jang va mokābareh*), "gentleness and Modārā" (*rifq va Modārā*) are presented as more effective instruments for "vanquishing" an adversary. Its collocation with "intellect" (*kherad*) as opposed to "physical strength" (*mardi*) further emphasizes its cunning, instrumental, and insincere facets when employed to debilitate a foe.
2. **Modārā as a Defensive Tactic:** Within the narrative of the ape and the turtle, the ape strategically employs "gentleness and Modārā" as a precautionary and defensive maneuver. This is done to safeguard his life and to carefully assess the impending danger, particularly when he develops suspicion towards his companion. This behavior, while outwardly kind, is intrinsically motivated by suspicion and calculated self-interest.

3. **Modārā as a Philosophy of Life:** For the "wise man" (*āqel*), Modārā functions as a fundamental principle for ensuring survival and achieving success. This principle encompasses flexibility (metaphorically described as "turning the fur-coat towards the rain"), necessitating variable conduct with both allies and adversaries based on strategic "expediency" (*maslahat*) rather than genuine sincerity, and demanding astute, intelligent planning. This approach distinctly reflects the pragmatic worldview pervasive throughout the work.
4. **Modārā as a Tool of Deception:** In the renowned story of Borzuyeh, he skillfully utilizes "gentleness and Modārā" as a comprehensive strategy to advance his clandestine mission. By "feigning" a quest for knowledge, deliberately pretending ignorance, and cultivating instrumental relationships, he deploys Modārā for the purposes of expedient deception and intelligence gathering.
5. **Modārā in Power Dynamics:** Within the hierarchical structure of the royal court, Modārā is depicted as an indispensable requisite for attaining success. This involves enduring hardships, strategically suppressing anger with "forbearance" (*helm*), and adeptly managing "incidents" (*havādes*) with a combination of cunning and flexibility to ultimately achieve one's desired "goal" (*morād*).
6. **Modārā from a Position of Weakness:** When confronted by a powerful enemy, "humility" (*tavāzo*) and "gentleness" (*talattof*) emerge as crucial tools for averting immediate danger. The comparison of this behavior to a "dry plant" that gracefully bends in a strong wind effectively highlights the component of flexible adaptation as a means of survival.

5. Conclusion

The comprehensive analysis of 'Modārā' as it is applied throughout *Kalila wa Dimna* unequivocally demonstrates that the word consistently embodies a distinct set of recurring semantic components. These identified components include: [+Behavior],

[+Kind (Apparent)], [+Instrumental], [+Expedient], [+Cunning], [+Flexible], [-Sincere], [+Purposeful (to gain benefit)], [+Based on Calculation (not emotion)], and [+Tactical/Strategic].

Building upon these findings, 'Modārā' in *Kalila wa Dimna* can be precisely defined as: an outwardly kind and gentle behavior that is inherently instrumental, expedient, cunning, and flexible, adopted strategically based on rational calculations to achieve a specific benefit (such as survival, averting danger, or acquiring power), and not necessarily accompanied by genuine inner sincerity.

Therefore, 'Modārā' in this significant work transcends the conventional understanding of mere forbearance or simple gentleness. Instead, it represents a complex and multifaceted strategy for effectively advancing objectives, skillfully managing interactions, and ensuring survival within a world characterized by challenges and intense competition. This detailed analysis not only reveals the inherent limitations of general dictionaries in fully capturing the semantic nuances of words within specific historical and literary contexts but also profoundly emphasizes the critical necessity of applying precise semantic methodologies to the scholarly investigation of classical texts. For future research, it is strongly suggested that a similar componential analysis of this word be undertaken in other classical Persian texts, and that a diachronic study of its semantic evolution across different periods be pursued.

Keywords: *Kalila wa Dimna*, Modārā, Semantic Components, Componential Analysis, Synchronic Semantics.

واکاوی مؤلفه‌های معنایی واژه "مدارا" در کلیله و دمنه بهرام‌شاهی: یک تحلیل هم‌زمانی

دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان، واحد شهید بهشتی گنبدکاووس، ایران.

ایوب بادوام *

دانش‌آموخته دکتری زبان و ادبیات فارسی، مدرس دانشگاه فرهنگیان، واحد شهید بهشتی گنبدکاووس، ایران.

نصرت‌الله صادقلو

چکیده

واژگان در هر مقطع زمانی معمولاً دارای چند مؤلفه معنایی خاصی هستند که بدان در لغت‌نامه‌ها کمتر توجه شده است. این پژوهش با هدف شناسایی و تحلیل مؤلفه‌های معنایی واژه "مدارا" در متن کهن کلیله و دمنه بهرام‌شاهی (ترجمه نصرالله منشی) و با بهره‌گیری از روش تحلیل مؤلفه‌ای انجام شده است. در این راستا، پس از بررسی معانی لغوی واژه در فرهنگ‌های معتبر، کاربرد "مدارا" در زنجیره‌های هم‌نشینی مختلف درون متن اصلی به دقت تحلیل و مؤلفه‌های معنایی آن استخراج گردید. یافته‌ها نشان می‌دهد که "مدارا" در کلیله و دمنه فراتر از معنای ساده بردباری یا مهربانی به عنوان یک راهبرد پیچیده، هدفمند و چندوجهی برای پیشبرد اهداف، مدیریت تعاملات و تضمین بقا در شرایط گوناگون به تصویر کشیده شده است. مؤلفه‌های معنایی مشخصی از جمله [+رفتار ظاهری]، [+مهربانانه]، [+ابزاری]، [+مصلحت‌آمیز]، [+زیرکانه]، [+انعطاف‌پذیر] و [-صادقانه]، در کاربردهای مختلف این واژه در این اثر تکرار می‌شوند. این تحلیل لزوم توجه به ظرایف معنایی واژگان در متون کلاسیک و محدودیت‌های فرهنگ‌های لغت در بازنمایی کامل این ظرایف را آشکار می‌سازد.

کلیدواژه‌ها: کلیله و دمنه، مدارا، مؤلفه‌های معنایی، تحلیل مؤلفه‌ای، معنی‌شناسی هم‌زمانی.

۱. مقدمه

کلیده‌ودمنه ترجمه نصرالله منشی، به عنوان یکی از شاهکارهای نثر فارسی گنجینه‌ای غنی از حکمت عملی، اندرزهای اخلاقی و ظرایف زبانی است. درک عمیق پیام‌های چندلایه این اثر مستلزم تحلیل دقیق واژگان کلیدی آن است که بار معنایی و فرهنگی قابل توجهی را حمل می‌کنند. واژه "مدارا" یکی از همین واژگان پرکاربرد و چندوجهی است که در بافت‌های گوناگون این کتاب، نقشی محوری ایفا می‌کند. «باتوجه به ابعاد اجتماعی، سیاسی و فلسفی و بروزهای متعدد آن در ساحت زبان، اندیشه و رفتار، تساهل و مدارا یک نوع گفتمان است.» (سام‌خانیانی و بخشایی‌زاده، ۱۴۰۳: ۳۱۷) از این رو، واکاوی این واژه در متنی چون کلیده‌ودمنه که خود گنجینه‌ای از حکمت عملی و اندرزهای سیاسی است، اهمیتی دوچندان می‌یابد. باتوجه به این پیچیدگی مفهومی و اهمیت تاریخی-سیاسی، برای درک دقیق معنای "مدارا" در جهان‌بینی حاکم بر کلیده‌ودمنه، نمی‌توان تنها به معانی عمومی در لغت‌نامه‌ها بسنده کرد؛ از این رو، بهره‌گیری از رویکردهای دقیق زبان‌شناختی برای آشکار ساختن ابعاد پنهان آن ضروری می‌نماید.

معنی‌شناسی به عنوان شاخه‌ای از زبان‌شناسی، به مطالعه علمی معنا می‌پردازد (صفوی، ۱۳۷۹: ۳۱). "معنی‌شناسی هم‌زمانی" مطالعه علمی و نظری معنی زبانی در یک مقطع از زمان، بدون مقایسه آن با مقطع زمانی دیگر و توجه به تحول زبان است (ر.ک همو، ۱۳۸۴: ۹۹؛ مشکوة‌الدینی، ۱۳۸۱: ۷۶). در این حوزه ارزش هر واحد زبانی در رابطه‌اش با دیگر واحدها و در چارچوب نظام معنایی زبان تعریف می‌شود (ر.ک گیررتس، ۱۳۹۵: ۱۲۵؛ مشکوة‌الدینی، ۱۳۸۱: ۸۱). واحدهای زبان در زنجیره همنشینی، تحت تأثیر یکدیگر قرار گرفته و ممکن است دچار افزایش یا کاهش معنایی شوند (صفوی، ۱۳۹۹: ۲۲۶). از این منظر، بررسی متون کلاسیک که در مقطع زمانی خاص و متأثر از فرهنگ آن دوره نگاشته شده‌اند، می‌تواند اطلاعات ارزشمند درون‌زبانی و برون‌زبانی را آشکار سازد. واژگان هر دوره بسته به بافتی که در آن به کار می‌روند، معانی ویژه‌ای می‌یابند. از این روی، توجه به مؤلفه‌های معنایی هم‌زمانی واژگان، به‌ویژه در آثاری چون کلیده‌ودمنه که به کرات بازنویسی شده، اهمیتی دوچندان دارد.

یکی از روش‌های کارآمد برای استخراج دقیق مفهوم یک واژه در یک مقطع زمانی خاص، "تحلیل مؤلفه‌ای" است که به عنوان روشی علمی و صریح در تعبیر معنایی شناخته می‌شود (همان: ۳۱). در این روش، مفهوم واژه به مؤلفه‌های معنایی تشکیل دهنده آن تجزیه می‌شود. هر مؤلفه، واحد تقابلی و کمینه مفهوم است که با مشخصه‌های «+» (دارا بودن)، «-» (فاقد بودن) یا «±» (خنثی بودن) نسبت به واژه مشخص می‌شود (همو، ۱۳۸۴: ۱۱۲).

منظور از "پیام" مجموعه‌ای اطلاعات است که از سوی گوینده به مخاطب منتقل می‌شود (همو، ۱۳۹۱: ۴۱). هر ساخت زبانی از مجموعه‌ای اطلاعات برخوردار است (همان: ۴۴). این اطلاعات «به نوبه خود در دو گروه درون‌زبانی و برون‌زبانی امکان طبقه‌بندی می‌یابند. بخشی از اطلاعات معنایی عناصر زبانی که در چهارچوب نظام زبان قابل بررسی‌اند، می‌توانند تحت عنوان اطلاعات معنایی درون‌زبانی مطرح شوند.» (همان: ۴۶) در این پژوهش صرفاً به اطلاعات معنایی درون‌زبانی پرداخته شده است.

همان‌گونه که ذکر شد، این اطلاعات در چهارچوب معنی واژه از طریق تحلیل مؤلفه‌ای قابل استخراج است. مبنای چنین تحلیلی به این دیدگاه بازمی‌گردد که مفهوم هر واژه شامل مجموعه‌ای از مؤلفه‌های معنایی خاصی است که همگانی بوده و از طریق آن معنی هر واژه قابل درک است (ر.ک لاینز، ۱۳۹۱: ۳۱۷). این پژوهش با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از روش تحلیل مؤلفه‌ای، به بررسی هم‌زمانی مؤلفه‌های معنایی واژه "مدارا" در کلیله و دمنه بهرام‌شاهی می‌پردازد. هدف اصلی، شناسایی مؤلفه‌های معنایی ثابت و تکرارشونده این واژه در کاربردهای مختلف آن در متن و ارائه تعریفی جامع و مؤلفه‌ای از "مدارا" بر اساس این تحلیل است.

سؤالات تحقیق:

۱. مؤلفه‌های معنایی ثابت و هم‌زمان واژه "مدارا" در کلیله و دمنه بهرام‌شاهی کدام‌اند؟
۲. تحلیل مؤلفه‌ای واژه "مدارا" چه تفاوتی میان معنای واژه در این متن و تعاریف ارائه‌شده در لغت‌نامه‌های عمومی آشکار می‌کند؟

۳. تعریف مؤلفه‌ای حاصل از واژه "مدارا" چه ابعادی از حکمت عملی و جهان‌بینی عمل‌گرایانه و مصلحت‌اندیش حاکم بر کلیله‌ودمنه را نمایان می‌سازد؟

۲. پیشینه پژوهش

تحلیل مؤلفه‌ای یکی از روش‌های معناشناسی ساخت‌گراست که در مطالعات زبانی مختلف، به‌ویژه زبان عربی به کار گرفته شده است. پژوهش‌هایی مانند کار راستگو و فرضی‌شوب (۱۳۹۶) در بررسی واژگان هم‌معنا در قرآن، مسبوق و غلامی یلقون آفاج (۱۳۹۷) در نقد معادل‌یابی واژگانی در ترجمه‌های قرآن، و نظری (۱۴۰۰) در تحلیل واژگان حوزه طبیعت در نهج‌البلاغه، نمونه‌هایی از کاربرد این روش در تحلیل متون دینی و کلاسیک عربی هستند. سام‌خانیانی و بادوام (۱۴۰۳) نیز به تحلیل مؤلفه‌ای واژه "شادمانگی" در کلیله‌ودمنه پرداخته‌اند. این پژوهش‌ها نشان داده‌اند که تحلیل مؤلفه‌ای می‌تواند به کشف ظرایف معنایی واژگان و تفاوت‌های میان واژگان به‌ظاهر مترادف کمک کند. هم‌چنین، سام‌خانیانی و بخشایی‌زاده (۱۴۰۳) در مقاله «تحلیل ابعاد گفتمان تساهل و مدارا در دیوان حافظ شیرازی» با بهره‌گیری از روش تحلیل گفتمان سه‌بُعدی فرکلاف، به این مفهوم در شعر حافظ پرداخته‌اند. این پژوهش هرچند به مفهوم محوری "مدارا" می‌پردازد، اما از منظر روش‌شناختی و محدوده پژوهش با نوشته حاضر، متفاوت است.

بااین‌حال، در حوزه زبان فارسی به‌ویژه در زمینه تحلیل مؤلفه‌ای واژگان متون کلاسیک، خلأ پژوهشی قابل‌توجهی مشاهده می‌شود. طبق بررسی‌های انجام‌شده، پژوهش مستقلی که به طور خاص به تحلیل مؤلفه‌ای واژه "مدارا" در کلیله‌ودمنه بهرام‌شاهی پرداخته باشد، یافت نشد. مقاله حاضر تلاش می‌کند با به‌کارگیری روش تحلیل مؤلفه‌ای و تمرکز بر بافت زبانی کلیله‌ودمنه، این خلأ پژوهشی را تا حدی پر کند و درکی دقیق‌تر و علمی‌تر از معنای واژه "مدارا" در این اثر ارائه دهد.

۳. روش پژوهش

این پژوهش از روش تحلیل مؤلفه‌ای برای بررسی معنای واژه "مدارا" بهره می‌گیرد. در این

روش معنای یک واژه به مؤلفه‌های معنایی تشکیل دهنده آن تجزیه می‌شود. برای این تحلیل نمونه‌هایی از متون کلیلهدودمنه که در آن‌ها واژه "مدارا" به کار رفته است، انتخاب شد و سپس مؤلفه‌های معنایی برجسته در هر نمونه استخراج و تحلیل گردید.

برای استخراج هر یک از مؤلفه‌های واحد زبانی "مدارا" که در متن اصلی به کار رفته است، به معنای فرهنگ‌ها اکتفا نشد. بعد از ریشه‌یابی واژه، زنجیره‌های آن بررسی و مؤلفه‌های معنایی استخراج و با متون غالباً نزدیک به عصر نویسنده متن اصلی، راستی‌آزمایی گردید.

۴. یافته‌ها، بحث و بررسی

۴.۱. "مدارا" در لغت‌نامه‌ها

بررسی واژه "مدارا" در لغت‌نامه‌های معتبر فارسی در نگاه نخست، تصویری روشن و مثبت از این مفهوم را به دست می‌دهد. اغلب منابع، آن را با مجموعه‌ای از مترادف‌های اخلاقی تعریف کرده‌اند. دهخدا آن را رعایت کردن، صلح و آشتی نمودن، ملاطفت، نرمی، رفق، مماشات، بردباری و تحمل معنا کرده است. (ر.ک دهخدا، ذیل «مدارا») معین نیز آن را «همکاری، همراهی یا همزیستی با دیگران» (معین، ذیل «مدارا»)، و عمید «به‌نرمی و حسن خلق با کسی رفتار کردن» (عمید، ذیل «مدارا») تعریف کرده‌اند. انوری نیز به معانی مثبتی مانند به نرمی و مهربانی رفتار کردن، بردباری و تحمل اشاره می‌کند (انوری، ذیل «مدارا»). این تعاریف، "مدارا" را در سطح یک فضیلت اخلاقی ساده و قابل فهم معرفی می‌کنند. با این حال، با تأمل بیشتر در همین منابع، مشخص می‌شود که این تصویر ساده، تمام ابعاد واژه را پوشش نمی‌دهد و لغت‌نامه‌ها در تعیین دقیق معنای آن دچار ابهام و حتی تناقض هستند. برای مثال، نفیسی در کنار معانی مثبت ذکر شده، معانی «ریا و تزویر» را نیز برای "مدارا" برشمرده است (ر.ک نفیسی، ذیل «مدارا»). این تقابل معنایی این پرسش اساسی را مطرح می‌کند که "مدارا" ذاتاً یک کنش صادقانه است یا می‌تواند یک راهبرد غیرصادقانه باشد؟ لغت‌نامه‌ها پاسخی روشن به این پرسش نمی‌دهند.

این ابهام با ریشه‌یابی واژه در زبان عربی عمیق‌تر می‌شود. در لغت‌نامه‌های عربی، در

ریشه این واژه اختلاف وجود دارد (ر.ک مصطفوی، ۱۴۳۰: ۲۲۸/۳). بر اساس آنچه در این کتب آمده به نظر می‌رسد که تمایزی میان دو صورت این واژه قائل شده‌اند: صورت مهموز «المُدَارَةُ» (درأ) و صورت غیرمهموز «المُدَارَة» (دری). صورت مهموز را اغلب بر مفاهیمی چون «دفع کردن» و «پرهیز و پروا کردن» حمل کرده‌اند (ر.ک: ابن‌درید، ۱۹۸۸: ۱۰۹۶/۲؛ ابن‌منظور، ۱۴۱۶: ۷۱/۱؛ ازهری، ۱۴۲۱: ۱۱۱/۱۴؛ جوهری، ۱۳۷۶: ۴۹/۱؛ مرتضی زبیدی، ۱۳۸۵: ۱۵۱/۱). در مقابل، صورت غیرمهموز را بیشتر به معنای «نرمی با مردم، خوش‌صحبتی و تحمل آنان» دانسته‌اند (ر.ک ابن‌منظور، ۱۴۱۶: ۲۵۵/۱۴؛ ازهری، ۱۴۲۱: ۱۱۱/۱۴؛ جوهری، ۱۳۷۶: ۲۳۳۵/۶؛ مرتضی زبیدی، ۱۳۸۵: ۱۵۲/۱).

بنابراین، گستردگی و تداخل معنایی محدودیت لغت‌نامه‌ها را در ارائه تعریفی دقیق و مؤلفه‌ای از واژه آشکار می‌سازد. ازاین‌رو، برای تعیین دقیق معنای "مدارا" و حل ابهامات موجود در تعاریف لغوی، فراتر رفتن از لغت‌نامه‌ها و تحلیل این واژه در متن کلیلهدومنه امری ضروری به نظر می‌رسد.

۴. ۲. مؤلفه‌های معنایی "مدارا" در کلیلهدومنه

به‌منظور درک و استخراج مؤلفه‌های معنایی هر واژه از جمله واژه "مدارا" ضروری است که تحلیل دقیقی از کاربرد آن در متن و روابط معنایی‌اش با واژگان هم‌نشین صورت پذیرد. در بررسی کلیلهدومنه مشخص شده است که واژه "مدارا" در این اثر یازده مرتبه به کار رفته است. در آغاز لازم است با تأمل و درنگ در مفهوم واژه "مدارا" و نحوه به‌کارگیری آن در کلیلهدومنه، زمینه را برای تحلیل این واژه فراهم کرد.

«دشمن را به رفق و مدارا نیکوتر و زودتر مستأصل توان گردانید که به جنگ و مکابره. و از اینجا گفته‌اند «خرد به که مردی» که یک کس اگرچه توانا و دلیر باشد و در روی مصافی رود ده تن را، یا غایت آن بیست را بیش نتواند زد. اما مرد باغور دانا به یک فکرت ملکی پریشان گرداند و لشکری گران و ولایتی آبادان را در هم زند و زیر و زیر کند» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۲۳۳).

در نمونه بالا هسته اصلی استدلال متن این است که "مدارا" و "رفق" (نرمی و ملایمت) ابزارهای کارآمدتری نسبت به "جنگ و مکابره" (جنگ و زورگویی) برای ازپای‌درآوردن دشمن هستند. به نظر می‌رسد "مدارا" در اینجا نه به معنای مهربانی صادقانه، بلکه به معنای یک راهبرد زیرکانه و حساب‌شده برای تضعیف دشمن است. این "مدارا" می‌تواند شامل فریب دشمن، ایجاد تفرقه در صفوف او، تحلیل بردن روحیه و توانایی‌هایش به تدریج و با روش‌های غیرمستقیم باشد. "رفق" مکمل "مدارا" بوده و بر جنبه ملایمت ظاهری و رفتار غیرتهاجمی تأکید دارد که خود می‌تواند بخشی از راهبرد فریبکارانه "مدارا" باشد. به عبارت دیگر، در نمونه بالا «جنگ و مکابره» روش‌های مستقیم، آشکار و مبتنی بر زور و خشونت هستند. در متن این روش‌ها در مقایسه با "مدارا" کارایی کمتری داشته و زمان بیشتری برای رسیدن به نتیجه (مستأصل کردن دشمن) نیاز دارند. احتمالاً دلیل این امر این است که جنگ و زورگویی ممکن است دشمن را متحدتر و مقاوم‌تر کند، درحالی‌که "مدارا" می‌تواند به تدریج دشمن را از درون تضعیف نماید. متن در ادامه از یک ضرب‌المثل (خرد به که مردی - عقل بهتر از زور بازو است) برای تأیید و تقویت استدلال مؤلفه اول استفاده می‌کند. "خرد" در این ضرب‌المثل به نوعی با "مدارا" هم‌راستا است. "خرد" نمادی از تدبیر، هوش، درایت و راهبردی است که دقیقاً همان ویژگی‌های "مدارا" را به عنوان ابزاری زیرکانه و غیرمستقیم برای مقابله با دشمن نشان می‌دهد. "مدارا" در این چارچوب، تجلی "خرد" در عرصه سیاست و جنگ است. از طرف دیگر، "مردی" در اینجا به معنای زور بازو، دلیری و قدرت فیزیکی است که با «جنگ و مکابره» در مؤلفه اول همخوانی دارد. ضرب‌المثل تأکید می‌کند که "خرد" (و به تبع آن "مدارا") بر "مردی" (و به تبع آن "جنگ و مکابره") برتری دارد. متن در ادامه، با ارائه یک مثال مقایسه‌ای، برتری عملی "خرد" (و "مدارا") را نسبت به زور بازو تشریح می‌کند. دو نوع توانایی در اینجا مقایسه شده‌اند: توانایی فیزیکی و توانایی فکری و راهبردی. "مرد با غور دانا" که با "فکرت" (اندیشه) خود می‌تواند «ملکی پریشان گرداند و...» نمادی از قدرت "مدارا" و راهبردهای زیرکانه است. این نوع قدرت نه مبتنی بر زور فیزیکی، بلکه بر هوشمندی، برنامه‌ریزی و استفاده از روش‌های غیرمستقیم و فریبنده برای رسیدن به اهداف بزرگ است.

از این رو، می‌توان "مدارا" را در این مثال به معنای تاکتیک نرم، نفوذ، تفرقه‌افکنی، جنگ روانی و استفاده از ضعف‌های دشمن برای ازپای‌درآوردن او دانست. از همین روست که متن بر آن است که بیان کند «یک کس توانا و دلیر» که در «روی مصافی» (میدان جنگ) نهایتاً می‌تواند «ده تن یا بیست تن» را شکست دهد، نمادی از محدودیت‌های قدرت فیزیکی و جنگ مستقیم (جنگ و مکابره) است. این نوع قدرت هرچند در میدان نبرد ممکن است مؤثر باشد، توانایی ایجاد تغییرات بزرگ و پایدار در مقیاس وسیع را ندارد.

نمونه بالا با استفاده از استدلال مستقیم، ضرب‌المثل و مثال مقایسه‌ای به طور منسجم استدلال می‌کند که "مدارا" و "خرد" به عنوان ابزارهای راهبردی، در مقابله با دشمن بسیار مؤثرتر و کارآمدتر از "جنگ و مکابره" و زور بازوی صرف هستند. "مدارا" در نمونه بالا نه به معنای مهربانی ساده، بلکه به عنوان یک راهبرد زیرکانه، فریبکارانه و غیرمستقیم برای تضعیف و مستأصل کردن دشمن معرفی می‌شود. این تحلیل نشان می‌دهد که متن در پی معرفی و ترویج "مدارا" به عنوان یک تاکتیک هوشمندانه و کارآمد در مواجهه با دشمن است. به عبارت دیگر، در این نمونه، "مدارا" در تقابل با «جنگ و مکابره» (زورگویی) و در کنار "رفق" (نرمی) قرار گرفته است. هدف از «رفق و مدارا»، «مستأصل گردانیدن» دشمن است. این نشان می‌دهد که "مدارا" در اینجا نه یک رفتار صادقانه، بلکه یک راهبرد زیرکانه (+زیرکانه) و ابزاری (+ابزاری) برای تضعیف دشمن از طریق روش‌های غیرمستقیم است. همنشینی با "رفق" بر جنبه ظاهری [+ظاهری] و مهربانانه [+مهربانانه] این راهبرد تأکید دارد. تقابل آن با «جنگ و مکابره» و همنشینی با "خرد" و "فکرت"، مؤلفه مبتنی بر محاسبه بودن (+مبتنی بر محاسبه) و استراتژیک بودن (+تاکتیکی/استراتژیک) آن را برجسته می‌کند. این "مدارا" برای رسیدن به یک هدف مشخص (شکست دشمن) و بر اساس مصلحت (+مصلحت‌آمیز)، [+هدفمند] اتخاذ می‌شود. مثال‌های دیگر این واژه نیز این دریافت را تأیید می‌کند:

«باخه پاره‌ای برفت، باز دیگر بار بیستاد و همان فکرت اول تازه گردانید. بدگمانی بوزنه زیادت گشت و با خود گفت: چون در دل کسی از دوست او شبهتی افتاد باید که زود در پناه حزم گریزد و اطراف فراهم گیرد، و به رفق و مدارا خویشتن نگاه می‌دارد؛ اگر آن گمان یقین

گردد از بدسگالی و مکیدت او به سلامت ماند، و اگر ظَنّ خطا کند از مراعات جانب احتیاط و تیَقْظ عیبی نیاید و در آن مضرتی و از آن منقصتی صورت نیندد. و دل را برای انقلاب او قلب نام کرده‌اند، و نتوان دانست که هر ساعت میل او به خیر و شرّ چگونه اتفاق افتد. آنگاه او را گفت که: موجب چیست که هر لحظت در میدان فکرت می‌تازی و در دریای حیرت غوطی می‌خوری؟ گفت: همچنین است. ناتوانی زن و پریشانی حال مرا متفکر می‌گرداند. بوزنه گفت: از وجه مخالفت مرا از این دل نگرانی اعلام دادی. اکنون بیاید نگرینست که کدام علت است و طریق معالجت آن چیست، که وجه تداوی پیش رای تو متعذر ننماید. باخه گفت: طیبیان به داروئی اشارت کرده‌اند که دست بدان نمی‌رسد. پرسید که: آخر کدام است؟ گفت: دل بوزنه. در میان آب دودی به سر او برآمد و چشم‌هایش تاریک شد» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۲۴۹).

نمونه بالا به تردید و بدگمانی بوزینه نسبت به باخه و تدبیر او برای حفظ جان خود اشاره دارد. بوزینه «رفق و مدارا» را به عنوان یک روش احتیاطی و دفاعی برای حفظ خود در برابر دوستِ بدگمان (باخه) در نظر می‌گیرد. "رفق و مدارا" در اینجا به معنای رفتار محتاطانه، ملایم و غیرتهاجمی است تا از واکنش خصمانه احتمالی باخه جلوگیری شود و فرصت برای ارزیابی دقیق تر وضعیت فراهم آید و بیشتر جنبه پیشگیرانه و مبتنی بر احتیاط دارد. از آنجا که قلب انسان متغیر و غیرقابل پیش‌بینی است، "مدارا" (به معنای تاکتیک محتاطانه و غیرمستقیم) می‌تواند ابزار مناسبی برای مواجهه با این ابهام باشد؛ به عبارت دیگر، چون نمی‌توان به طور قطعی از نیات دیگران آگاه شد، "مدارا" به عنوان راهبردی برای کاهش خطرپذیری و حفظ موقعیت، عاقلانه به نظر می‌رسد. بوزینه تظاهر به همدلی و دوستی می‌کند و پیشنهاد کمک و یافتن راه حل می‌دهد. باخه با پاسخی مبهم و ناامیدکننده (اشاره به دارویی نایاب) درخواست کمک بوزینه را رد می‌کند. بوزینه به تدریج به سمت استفاده از "مدارا"ی فریبکارانه متمایل می‌شود. عبارت «از وجه مخالفت» نشان‌دهنده تلاش برای ایجاد حس اعتماد و صمیمیت در باخه است. پیشنهاد کمک و یافتن راه حل نیز می‌تواند بخشی از این "مدارا" باشد، به منظور نزدیک‌تر شدن به باخه و کسب اطلاعات بیشتر یا زمینه‌سازی برای هدف بعدی. به طور کلی، متن به طور

مستقیم به کاربرد "مدارا" به معنای مهربانی فریبکارانه اشاره می‌کند. پاسخ نهایی باخه، بیانگر نیت شوم و واقعی اوست و نشان می‌دهد که تمام رفتارهای قبلی او (سکوت، تفکر، پاسخ‌های مبهم) مقدمه‌ای برای رسیدن به این مقصود نهایی بوده است. بوزینه نیز در این لحظه، متوجه فریبکاری باخه می‌شود که به وسیله "مدارا"، به عنوان یک راهبرد دفاعی، مقدور شد. به زبان تحلیل مؤلفه‌ای، در این نمونه بوزینه در مواجهه با رفتار مشکوک باخه "رفق و مدارا" را به عنوان یک راهبرد دفاعی و احتیاطی در پیش می‌گیرد. هدف حفظ جان در برابر خطر احتمالی است ([+مصلحت‌آمیز]، [+هدفمند]). رفتار بوزینه ظاهراً مهربانانه و همراه با تظاهر به دوستی و کمک است ([+مهربانانه]، [+ظاهری])، اما در باطن این رفتار ناشی از بدگمانی و برای ارزیابی وضعیت و حفظ خود است ([+زیرکانه]، [-صادقانه]). اشاره به تغییرپذیری قلب انسان بر لزوم انعطاف‌پذیری ([+انعطاف‌پذیر]) در رفتار و استفاده از "مدارا" به عنوان یک ابزار تاکتیکی ([+تاکتیکی/استراتژیک]) برای مدیریت شرایط نامعلوم تأکید دارد.

در این نمونه نیز این اتفاق به نوعی تکرار می‌شود: «عاقل همچنین در کارها بر مزاج روزگار می‌رود و پوستین سوی باران می‌گرداند، و هر حادثه را فراخور حال و موافق وقت تدبیری می‌اندیشد و با دشمنان و دوستان در انقباض و انبساط و رضا و سخط و تجلّد و تواضع چنان که ملایم مصلحت تواند بود زندگانی می‌کند، و در همه معانی جانب رفق و مدارا به رعایت می‌رساند» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۲۷۹).

در نمونه بالا «مزاج روزگار» و «پوستین سوی باران گرداندن» نمادی از انعطاف‌پذیری، سازگاری ظاهری و تغییر رفتار بر اساس مصلحت هستند. این ویژگی‌ها با مفهوم "مدارا" به عنوان ابزاری زیرکانه و غیرمستقیم برای پیشبرد اهداف همخوانی دارند. عاقل از دیدگاه موش کسی است که با "مدارا" با شرایط متغیر روزگار کنار می‌آید و خود را با آن هماهنگ می‌سازد تا آسیب نبیند و منفعت ببرد. این "مدارا" نه یک پذیرش منفعلانه، بلکه یک راهبرد فعال برای بقا و موفقیت است. ضرب‌المثل «پوستین سوی باران می‌گرداند» به معنای سازگاری با شرایط و تغییر جهت مطابق و رنگ عوض کردن مطابق با مقتضیات زمانه است. در ادامه، متن بر ضرورت تدبیر و برنامه‌ریزی متناسب با هر واقعه و زمان تأکید دارد. "تدبیر" در این اینجا

جنبه‌ای از "مدارا" را آشکار می‌کند؛ "مدارا" نه تنها سازگاری منفعلانه نیست، بلکه تدبیر و برنامه‌ریزی هوشمندانه برای مواجهه با چالش‌ها و فرصت‌ها است. عبارت «تدبیری می‌اندیشد» نشان می‌دهد که عاقل با استفاده از "مدارا" منفعلانه تسلیم شرایط نمی‌شود، بلکه فعالانه برای مدیریت و بهره‌برداری از هر حادثه‌ای تدبیر می‌کند. متن در ادامه، بر لزوم رفتار متغیر و منعطف با دوستان و دشمنان بر اساس مصلحت تأکید دارد. "انقباض و انبساط" (گرفتگی و گشایش)، "رضا و سخط" (خشنودی و ناخشنودی)، و "تجلد و تواضع" (خودداری و فروتنی) همگی نشان‌دهنده رفتارهای متضاد و متغیر هستند که عاقل باید بر اساس "مصلحت" و شرایط از آن‌ها استفاده کند. "مدارا" در این بخش به صورت کاملاً واضح به عنوان یک ابزار رفتاری راهبردی مطرح می‌شود. رفتار متغیر و منعطف با دشمنان و دوستان، دقیقاً نمونه‌ای از "مدارا"ی فریبکارانه و ابزاری است. عاقل نه بر اساس احساسات واقعی خود، بلکه بر اساس "مصلحت" با دیگران رفتار می‌کند. ممکن است در ظاهر با دشمن مدارا کند (نرمی نشان دهد، لبخند بزند) تا او را فریب دهد یا از خطر او در امان بماند. همچنین ممکن است با دوست "مدارا" کند (تواضع و فروتنی نشان دهد) تا اعتماد او را جلب کرده و به اهداف خود دست یابد. "ملازم مصلحت" تأکید می‌کند که معیار اصلی در این رفتارها، "مصلحت" و منافع شخصی است، نه صداقت و احساسات واقعی.

جمع‌بندی و تأکید نهایی متن در نمونه بالا بر اهمیت «رفق و مدارا» در تمام جنبه‌های زندگی است. "مدارا" به عنوان یک اصل اساسی و راهنمای کلی زندگی مطرح می‌شود. «رفق و مدارا» دیگر فقط یک تاکتیک موقت برای شرایط خاص نیست، بلکه یک فلسفه زندگی و رویکرد دائمی برای فرد عاقل است. تکرار و تأکید بر "مدارا" در انتهای متن نشان می‌دهد که این مفهوم، کلید اصلی فهم رفتار و راهبرد عاقل از دیدگاه موش است. "مدارا" در این معنا، به نوعی جهان‌بینی عمل‌گرایانه و مصلحت‌اندیشانه تبدیل می‌شود که در آن سازگاری ظاهری، انعطاف‌پذیری و زیرکی برای بقا و پیشرفت در دنیای پر از چالش و رقابت، اهمیت اساسی دارد. به زبان دیگر، "مدارا" در این مثال شامل سازگاری با شرایط متغیر، تدبیر هوشمندانه، رفتار منعطف و مصلحت‌اندیشانه با دوستان و دشمنان، و رعایت «رفق و مدارا» در تمام ابعاد زندگی

است. این متن به‌خوبی نشان می‌دهد که "مدارا" در اینجا نه یک رفتار صادقانه و مبتنی بر احساسات واقعی، بلکه ابزاری راهبردی، فریبکارانه و مصلحت‌اندیشانه برای رسیدن به اهداف شخصی و بقا در دنیای رقابتی است. این نوع "مدارا" بر زیرکی، انعطاف‌پذیری و توانایی تطبیق خود با شرایط متغیر تأکید دارد و آن را به‌عنوان کلید موفقیت و "زندگانی" عاقلانه معرفی می‌کند.

به‌صورت خلاصه، در این نمونه "مدارا" به یک فلسفه زندگی و رویکرد کلی برای فرد "عاقل" ارتقا می‌یابد. هماهنگی با «مزاج روزگار» و «بوستن سوی باران گرداندن» بر مؤلفه انعطاف‌پذیری ([+انعطاف‌پذیر]) و سازگاری ظاهری ([+ظاهری]) تأکید دارد. رفتار متغیر با دوستان و دشمنان بر اساس "مصلحت" ([+مصلحت‌آمیز]) و نه احساسات واقعی، جنبه ابزاری ([+ابزاری])، محاسبه‌بنیان ([+مبتنی بر محاسبه]) و غیرصادقانه [-صادقانه] "مدارا" را آشکار می‌سازد. «تدبیر اندیشیدن» نیز بر مؤلفه زیرکانه ([+زیرکانه]) و راهبردی بودن ([+تاکتیکی/استراتژیک]) آن دلالت دارد.

«برزویه با نشاط تمام روی بدین مهم آورد، و چون به مقصد پیوست گرد در گاه پادشاه و مجلس‌های علما و اشراف و محافل سوقه و اوساط می‌گشت و از حال نزدیکان رای و مشاهیر شهر و فلاسفه می‌پرسید، و به هر موضع اختلافی می‌ساخت و به رفق و مدارا بر همه جوانب زندگانی می‌کرد و فرا می‌نمود که برای طلب علم هجرتی نموده ست. و بر سبیل شاگردی به هر جای می‌رفت و اگرچه از هر علم بهره داشت نادان‌وار در آن خوضی می‌پیوست، و از هر جنس فرصت می‌جست، و دوستان و رفیقان می‌گرفت، و هر یک را به انواع آزمایش امتحان می‌کرد» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۳۰-۳۱).

نمونه بالا، به ورود پرانرژی و هدفمند برزویه به صحنه مأموریت اشاره دارد. او پس از رسیدن به مقصد، به‌سرعت در مکان‌های مختلف و سطوح گوناگون اجتماعی به گشت‌وگذار می‌پردازد. حضور در دربار پادشاه، مجالس علما و اشراف، و محافل بازاریان و مردم عادی نشان‌دهنده تنوع و گستردگی دامنه فعالیت‌های او برای جمع‌آوری اطلاعات است. «نشاط تمام» برزویه می‌تواند بخشی از راهبرد "مدارا"ی او باشد. ظاهر پرانرژی و مشتاق می‌تواند

چهره‌ای مثبت و قابل اعتماد از او به نمایش بگذارد و زمینه را برای تعاملات بعدی و جلب اعتماد افراد در سطوح مختلف جامعه فراهم کند. گشت‌وگذار در مکان‌های متنوع نیز نشان‌دهنده انعطاف‌پذیری و آمادگی برزویه برای حضور در هر محیطی است که خود از مؤلفه‌های "مدارا" به شمار می‌رود. همچنین پرسیدن از نزدیکان پادشاه (افراد بانفوذ در تصمیم‌گیری)، مشاهیر شهر (چهره‌های شناخته‌شده و مطلع از اوضاع)، و فلاسفه (نخبگان فکری و آگاه به دیدگاه‌های مختلف) خود می‌تواند نوعی از مصادیق "مدارا" باشد، به‌ویژه اگر با لحنی محترمانه، متواضعانه و غیرتهدیدآمیز انجام شود. برزویه با پرسیدن از افراد مختلف، ظاهر یک جوینده دانش را حفظ می‌کند و درعین حال اطلاعات ارزشمندی به دست می‌آورد. این پرسش‌ها می‌تواند پوششی برای مقاصد اصلی او باشد و به او اجازه دهد بدون برانگیختن سوءظن اطلاعات مورد نیازش را جمع کند. "رفت‌وآمد داشتن" به مکان‌های مختلف و تعامل با افراد گوناگون، روشی برای شناسایی محیط، جلب اعتماد، و کسب اطلاعات در راستای تاکتیک‌های "مدارا" است. همچنین فعل "فرانمودن" به معنای وانمودکردن است (ر.ک دهخدا، ذیل: فرانمودن) که به‌وضوح جنبه فریبکارانه "مدارا" را نشان می‌دهد. "طلب علم" به‌عنوان هدفی والا و بی‌خطر، پوشش بسیار مناسبی برای مقاصد پنهان برزویه است؛ او با وجود داشتن دانش فراوان عمداً خود را به شکل شاگردی نادان و جویای علم نشان می‌دهد. «خوضی می‌پیوست» به معنای وارد بحث شدن و پرس‌وجوکردن است، اما با لحنی «نادان‌وار». تظاهر به نادانی و شاگردی، تاکتیک دیگری در راستای "مدارا"ی فریبکارانه است. در پایان، متن بر فرصت‌طلبی، شبکه‌سازی و سنجش افراد توسط برزویه تأکید دارد. او از هر فرصتی برای پیشبرد اهدافش استفاده می‌کند، روابط دوستانه برقرار می‌کند و سپس به روش‌های مختلف، افراد را مورد آزمایش قرار می‌دهد. این مثال، جنبه ابزاری و مصلحت‌اندیشانه "مدارا" را به‌خوبی نشان می‌دهد. دوستی و رفاقت در اینجا نه صرفاً بر اساس احساسات واقعی، بلکه بخشی از راهبرد "مدارا" برای کسب منفعت و اطلاعات است. «امتحان کردن» دوستان نیز نشان‌دهنده نگاهی سنجشگرانه و ابزاری به روابط انسانی است که در راستای اهداف پنهان برزویه قرار دارد. این آزمایش‌ها می‌تواند برای شناسایی افراد

قابل اعتماد، کشف نقاط ضعف و قوت آنها، و ارزیابی میزان مفید بودن آنها برای مأموریت برزویه انجام شود. این جنبه از "مدارا"، به مفهوم «مهربانی از روی نیرنگ و فریب» بسیار نزدیک است. به هر روی، متن به وضوح نشان می‌دهد که برزویه از "مدارا" به عنوان یک راهبرد جامع و چندوجهی برای پیشبرد مأموریت خود استفاده می‌کند. "مدارا" در اینجا نه فقط یک رفتار سطحی، بلکه یک رویکرد عمیق و برنامه‌ریزی شده است که با توجه به متن، در تمام ابعاد زندگی برزویه نمود دارد. او با استفاده از ظاهر آراسته، رفتار متواضعانه، ادعای طلب علم، تظاهر به نادانی، ایجاد روابط دوستانه و بهره‌گیری از فرصت‌ها، و همچنین با روش‌های زیرکانه برای کسب اطلاعات به شکلی ماهرانه از "مدارا" به عنوان ابزاری برای فریکاری مصلحت‌آمیز و پیشبرد اهداف پنهان خود بهره می‌برد. به صورت خلاصه، در این نمونه، برزویه به طور کاملاً آگاهانه و برنامه‌ریزی شده از «رفق و مدارا» به عنوان یک راهبرد جامع برای پیشبرد مأموریت خود استفاده می‌کند. رفتارهای او شامل ظاهرسازی (+ظاهری)، مانند «نشاط تمام» و «فرانمودن طلب علم»، تظاهر به مهربانی و تواضع (+مهربانانه)، مانند «نادان‌وار خوض پیوستن»، انعطاف‌پذیری (+انعطاف‌پذیری)، مانند گشتن در مکان‌های مختلف، زیرکی (+زیرکانه)، مانند امتحان کردن دوستان و هدفمندی (+هدفمند)، برای کسب اطلاعات است. "مدارا" در اینجا به وضوح ابزاری مصلحت‌آمیز (+مصلحت‌آمیز) و غیرصادقانه (-صادقانه) برای فریب و رسیدن به هدف پنهان است (+ابزاری).

«هر که درگاه ملوک را ملازم گردد و، از تحمّل رنجهای صعب و تجرّع شربت‌های بدگوار تجنّب نماید و، تیزی آتش خشم به صفای آب حلم بنشاند و، شیطان هوا را به افسون خرد در شیشه کند و، حرص فریبنده را بر عقل رهنمای استیلا ندهد و، بنای کارها بر کوتاه‌دستی و رای راست نهد و، حوادث را به رفق و مدارا تلقی نماید مراد هر آینه در لباس هر چه نیکوتر او را استقبال کند» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۶۵).

نمونه بالا بر ضرورت ملازمت درگاه پادشاهان و پذیرش سختی‌ها و ناگواری‌های این راه تأکید دارد. ملازم دربار شدن مستلزم تحمل دشواری‌های فراوان و پذیرش تلخی‌هاست. به نظر می‌رسد "مدارا" به شکل ظرفیت درونی برای تحمل و بردباری نمایان می‌شود. برای موفقیت در

دربار صرفاً مهارت‌های ظاهری کافی نیست، بلکه توانایی تحمل رنج و ناخوشایندی‌ها نیز ضروری است. این تحمل می‌تواند نوعی "مدارا" باشد، به معنای کنترل نفس و تحمل سختی‌ها برای دستیابی به اهداف بلندتر در دربار. هم‌چنین، این آمادگی برای تحمل سختی‌ها خود می‌تواند بخشی از نمایش ظاهری "مدارا" برای جلب نظر مساعد پادشاه و درباریان باشد؛ فردی که حاضر به تحمل سختی‌هاست، ممکن است قابل اعتمادتر و خدمتگزارتر به نظر برسد. متن در ادامه، بر ضرورت فرونشاندن خشم و غضب با صبر و بردباری تأکید دارد. در محیط پرتنش دربار، کنترل خشم و حفظ آرامش اهمیت ویژه‌ای دارد.

"حلم" و "بردباری" در اینجا از مؤلفه‌های معنای "مدارا" هستند. نمایش حلم و فرونشاندن خشم، خود نوعی "مدارا" با دیگران است، به‌ویژه با افراد قدرتمند و متغیرالمزاج در دربار. این "مدارا" می‌تواند جنبه فریبکارانه داشته باشد، به این معنا که فرد ممکن است خشم خود را در ظاهر پنهان کند و رفتاری آرام و بردبار از خود نشان دهد تا از عواقب ابراز خشم در دربار در امان بماند و یا موقعیت خود را بهبود بخشد. «صفای آب حلم» به آرامش و زلالی ظاهری اشاره دارد که بر آتش خشم درونی سرپوش می‌گذارد. هم‌چنین «افسون خرد در شیشه کردن شیطان هوا» به کنترل درونی و تسلط بر نفس اشاره دارد که پیش‌زمینه مهمی برای "مدارا"ی موفقیت‌آمیز است. فردی که نتواند امیال خود را کنترل کند، به سختی می‌تواند "مدارا"ی زیرکانه و مصلحت‌آمیز را به درستی به کار بندد. "مدارا" در اینجا نیازمند خودآگاهی و تسلط بر نفسانیات است تا فرد بتواند رفتارهای خود را بر اساس عقل و مصلحت تنظیم کند، نه بر اساس هوس‌ها و امیال لحظه‌ای.

متن در ادامه بر لزوم عدم سلطه حرص و طمع فریبنده بر عقل و خرد راهنما تأکید دارد. حرص و طمع نباید بر عقل و تدبیر غلبه کند و راهنمای اعمال فرد شود. "مدارا"ی مبتنی بر "حرص" به فریبکاری زودگذر و کوتاه‌بینانه منجر می‌شود، درحالی‌که "مدارا"ی واقعی و موفقیت‌آمیز باید بر "عقل رهنمای" استوار باشد و منافع درازمدت را در نظر بگیرد. عدم "استیلا"ی حرص، به فرد امکان می‌دهد "مدارا" را به شکلی زیرکانه‌تر و مؤثرتر به کار بندد، نه صرفاً برای منافع کوتاه‌مدت و شخصی، بلکه در راستای اهداف بزرگ‌تر؛ و در پایان نمایش

«کوتاه‌دستی و رای راست» می‌تواند بخشی از "مدارا"ی زیرکانه باشد. در دربار فاسد و پرتزویر، تظاهر به اعتدال و صداقت می‌تواند به فرد اعتبار ببخشد و موقعیت او را تقویت کند، حتی اگر در باطن فرد به‌طور کامل "کوتاه‌دست" و "راست‌رای" نباشد، نمایش این صفات می‌تواند ابزاری مؤثر برای پیشبرد اهداف در دربار باشد. "مدارا" در اینجا شامل مهارت در ارائه خود به شکلی مثبت و مورد پسند درباریان می‌شود، حتی اگر این ارائه با واقعیت درونی فرد تفاوت‌هایی داشته باشد. در این مثال، به‌صراحت از «رفق و مدارا» به‌عنوان روش مواجهه با "حوادث" نام می‌برد. "مدارا" در اینجا به معنای استفاده از زیرکی، تدبیر و انعطاف‌پذیری برای عبور از بحران‌ها و مشکلات است. "رفق" به نرمی و ملایمت ظاهری اشاره دارد، درحالی‌که "مدارا" به عمق استراتژیک و فریبکارانه این رویکرد اشاره می‌کند. مواجهه با «حوادث با رفق و مدارا» می‌تواند به معنای فریب‌دادن دشمنان، جلب حمایت دوستان، یا حتی فریب‌دادن خود "حادثه" با تدبیر و زیرکی باشد. در اینجا، "مدارا" به‌طور کامل در راستای تعریف پیشین قرار می‌گیرد و به‌عنوان ابزاری برای مقابله با چالش‌ها با استفاده از مهربانی ظاهری و زیرکی باطنی مطرح می‌شود و در نتیجه، "مدارا" (و سایر صفات ذکر شده) در نهایت به موفقیت و کامیابی منجر می‌شود. «مراد در لباس هر چه نیکوتر استقبال کند» به پاداش‌های مادی و معنوی اشاره دارد که فرد به واسطه "مدارا" و صفات همراه آن در دربار به دست می‌آورد. این موفقیت می‌تواند شامل قدرت، ثروت، مقام و احترام باشد، همگی نتایجی که "مدارا" به‌عنوان یک استراتژی مصلحت‌آمیز به دنبال آن است.

به‌صورت خلاصه، این نمونه "مدارا" را در بافت دربار و روابط قدرت بررسی می‌کند. «رفق و مدارا» روشی برای مواجهه با "حوادث" و لازمه موفقیت در دربار مطرح می‌شود ([+تاکتیکی/استراتژیک]). فرونشاندن خشم با "حلم" (بردباری) و نمایش «کوتاه‌دستی و رای راست» جنبه‌های رفتاری ([+رفتار]) و ظاهری ([+ظاهری]) "مدارا" را نشان می‌دهند که هدفشان جلب نظر مساعد و پیشبرد مصلحت ([+مصلحت‌آمیز]) در محیط پرتنش دربار است. این رفتارها لزوماً صادقانه نیستند ([−صادقانه]) و بر محاسبه ([+مبتنی بر محاسبه]) استوارند. هدف نهایی، رسیدن به «مراد» و موفقیت است ([+هدفمند]).

«خردمند در جنگ شتاب و مسابقت و پیش‌دستی و مبادرت روا ندارد، و مباشرت خطرهای بزرگ به اختیار صواب نبیند. و تا ممکن گردد اصحاب رای به مدارا و ملاطفت گرد خصم در آیند، و دفع مناقشات به مجاملت اولی‌تر شناسند. و دشمن ضعیف را خوار نشاید داشت که اگر از قوت و زور درماند به حیل و مکر فتنه انگیزد. و استیلا و اقتحام و تسلط و اقدام شیر مقرر است و از شرح و بسط مستغنی. و هر که دشمن را خوار دارد و از غایت محاربت غافل باشد پشیمان گردد» (نصرالله منشی، ۱۳۸۷: ۱۰۹-۱۱۰).

در نمونه بالا، پرهیز از «شتاب و مسابقت و پیش‌دستی و مبادرت» و «مباشرت خطرهای بزرگ» به نوعی هم‌راستا با رویکرد "مدارا" قرار می‌گیرد. "مدارا" به عنوان یک استراتژی زیرکانه، معمولاً از روش‌های مستقیم و پرخطر پرهیز می‌کند و بر صبر، تدبیر و استفاده از راه‌های غیرمستقیم تأکید دارد. در این بخش، احتیاط و دوراندیشی که از مؤلفه‌های ضمنی "مدارا" هستند، توصیه شده‌اند. خردمند به جای عجله و ورود بی‌محابا به جنگ به برنامه‌ریزی، سنجش شرایط و استفاده از روش‌های کم‌خطرتر می‌اندیشد که همگی با رویکرد کلی "مدارا" سازگارند. متن در ادامه، به صراحت از «مدارا و ملاطفت» به عنوان روش اصلی مواجهه با دشمن نام می‌برد. "مدارا" در اینجا دیگر فقط یک احتیاط اولیه نیست، بلکه استراتژی اصلی و ارجح برای «اصحاب رای» (صاحبان تدبیر و اندیشه) در نظر گرفته می‌شود. "ملاطفت" (نرمی و مهربانی) نیز مکمل "مدارا" است و بر جنبه ظاهری مهربانانه و فریبنده آن تأکید دارد. «دفع مناقشات به مجاملت» نیز نشان‌دهنده این است که "مدارا" به معنای استفاده از رفتارهای نیکو و خوشایند برای رفع اختلافات و جلوگیری از درگیری‌های جدی‌تر است. "مجاملت" در اینجا می‌تواند نقابی باشد برای پنهان کردن نیت واقعی و پیشبرد اهداف از طریق روش‌های غیرمستقیم. متن در ادامه، در مورد محدودیت‌های "مدارا" و ضرورت هوشیاری در برابر فریبکاری‌های دشمن ضعیف را هشدار می‌دهد. درحالی‌که "مدارا" به عنوان یک استراتژی ارجح توصیه می‌شود، نباید از این نکته غافل بود که دشمن نیز ممکن است از همین ابزار (حیله و مکر) برای مقابله استفاده کند. در واقع، این بخش به نوعی جنبه دو روی سکه‌ای "مدارا" را نشان می‌دهد: هم استراتژی خردمندانه برای مقابله، و هم ابزاری که ممکن است

توسط دشمن نیز به کار گرفته شود؛ بنابراین، "مدارا" نیازمند هوشیاری و احتیاط در برابر "مدارا"ی دشمن نیز هست. روش شیر در جنگ، در تضاد کامل با رویکرد "مدارا" قرار دارد. «استیلا و اقتحام و تسلط و اقدام شیر» نمادی از جنگ مستقیم، زورگویی آشکار و عدم نیاز به روش‌های فریبکارانه است. این بخش، حدود و مرزهای "مدارا" را نیز مشخص می‌کند: "مدارا" همیشه بهترین گزینه نیست و در برخی شرایط، ممکن است نیاز به روش‌های قاطع‌تر و مستقیم‌تر (مانند روش شیر) باشد. با این حال، متن به وضوح "مدارا" را رویکرد ارجح برای "خردمند" معرفی می‌کند. در پایان، تأکیدی مجدد بر ضرورت احتیاط و دوراندیشی در مواجهه با دشمن است که با روحیه "مدارا" سازگار است. "مدارا" به معنای دست کم گرفتن دشمن نیست، بلکه به معنای مواجهه هوشمندانه و محتاطانه با اوست. پرهیز از «خوار داشتن دشمن» و «غافل بودن از غایت محاربت»، نشان می‌دهد که "مدارا" یک استراتژی جدی و حساب شده است، نه یک روش ضعیف دلانه یا بی‌توجه به خطرات. "مدارا" به خردمند کمک می‌کند تا با دشمن به گونه‌ای مواجه شود که هم از خطرات جنگ اجتناب کند، و هم از غافلگیری و پشیمانی در آینده در امان بماند. خلاصه، در اینجا "مدارا" به عنوان یک راهبرد جنگی و سیاسی در برابر دشمن مطرح می‌شود. "مدارا و ملاطفت" و "مجاملت" (تعارف و خوش رفتاری ظاهری) ابزارهایی برای فریب دشمن و "دفع مناقشات" به روشی غیرمستقیم هستند ([+زیرکانه]، [+ابزاری]، [+ظاهری]، [+مهربانانه]). این رویکرد در تقابل با "شتاب" و جنگ مستقیم قرار می‌گیرد و بر محاسبه و مصلحت‌اندیشی ([+مبتنی بر محاسبه]، [+مصلحت‌آمیز]) تأکید دارد. هشدار در مورد دست کم نگرفتن دشمن ضعیف، نشان می‌دهد که "مدارا" نیازمند هوشیاری و تدبیر است.

«ما را با بوم طاقت مقاومت نباشد که دلیری ایشان در جنگ زیادتست و قوّت و شوکت بیش دارند. رای اینست که رسول فرستیم و صلح خواهیم، اگر اجابت یابیم کاری باشد شایگانی، و الا در شهرها پراکنیم که جنگ جانب ایشان را موافق‌تر است و ما را صلح لایق‌تر. و تواضع باید نمود که دشمن قوی حال چیره‌دست را جز به تلطف و تواضع دفع نتوان کرد. و نبینی که گیاه خشک به سلامت جهد از باد سخت به مدارا و گشتن با او به هر جانب که میل

کند؟» (همان: ۲۱۲).

نمونه بالا نیز "مدارا" را در شرایط ضعف و ناتوانی در برابر قدرت برتر بررسی می‌کند. "صلح‌خواهی" و نمایش "تواضع و تلطف" مظاهر رفتاری ([+رفتار]) و ظاهری ([+ظاهری]) "مدارا" هستند که هدفشان دفع خطر و تضمین بقا است ([+مصلحت‌آمیز])، [+هدفمند]. این رفتارها ابزاری ([+ابزاری]) و غیرصادقانه ([−صادقانه]) هستند و بر اساس محاسبه ([+مبتنی بر محاسبه]) صورت می‌گیرند. قیاس با گیاه خشک، مؤلفه انعطاف‌پذیری ([+انعطاف‌پذیری]) و زیرکی ([+زیرکانه]) "مدارا" را برای بقا در شرایط سخت برجسته می‌کند.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

تحلیل نمونه‌های مختلف از کلیه‌ودمنه و بررسی روابط همنشینی واژه "مدارا" در بافت متن نشان می‌دهد که واژه "مدارا" در این اثر دارای مجموعه‌ای از مؤلفه‌های معنایی هم‌زمان و تکرارشونده است که با تعریف «مهربانی از روی نیرنگ و فریب، ابزاری برای رسیدن به هدف» سازگاری دارد. این مؤلفه‌ها عبارت‌اند از: رفتار مهربانانه ظاهری، ابزاری بودن، مصلحت‌آمیز بودن، زیرکانه بودن، انعطاف‌پذیر بودن، غیرصادقانه بودن در باطن، هدفمند بودن برای رسیدن به منفعت، مبتنی بر محاسبه و نه احساسات بودن، و تاکتیکی یا راهبردی بودن. بنا بر آنچه گذشت می‌توان گفت واژه "مدارا" از مؤلفه‌های معنایی زیر برخوردار است:

[+رفتار]: نمود بیرونی و عملی دارد.

[+مهربانانه (ظاهری)]: دارای ظاهری ملایم، دوستانه و خوشایند است.

[+ابزاری]: وسیله‌ای برای رسیدن به هدفی دیگر است.

[+مصلحت‌آمیز]: بر اساس سنجش منفعت و مصلحت صورت می‌گیرد.

[+زیرکانه]: نیازمند هوشمندی، تدبیر و استفاده از روش‌های غیرمستقیم است.

[+انعطاف‌پذیر]: قابلیت سازگاری با شرایط متغیر را دارد.

[−صادقانه]: لزوماً مبتنی بر احساسات واقعی نیست و می‌تواند با نیت پنهان همراه باشد.

[+هدفمند (رسیدن به منفعت)]: همواره برای دستیابی به هدفی مشخص (بقا، قدرت،

اطلاعات و...) به کار می‌رود.

[+مبتنی بر محاسبه (نه احساسات)]: بر اساس ارزیابی عقلانی شرایط و سنجش هزینه و

فایده انجام می‌شود.

[+تاکتیکی/استراتژیک]: می‌تواند به عنوان راهکاری موقت یا رویکردی بلندمدت به

کار رود.

باتوجه به این مؤلفه‌های معنایی، می‌توان واژه "مدارا" را این‌گونه تعریف‌نگاری کرد:

رفتاری ظاهراً مهربانانه و ملایم، اما ابزاری، مصلحت‌آمیز، زیرکانه و انعطاف‌پذیر که بر اساس محاسبات عقلانی و با هدف رسیدن به منفعتی خاص (مانند بقا، دفع خطر، کسب قدرت و...) اتخاذ می‌شود و لزوماً با صداقت درونی همراه نیست و می‌تواند به صورت تاکتیکی یا راهبردی به کار رود.

از این رو، می‌توان گفت در کلیله و دمنه "مدارا" صرفاً به معنای تحمل و بردباری یا نرمی و ملاطفت ساده نیست، بلکه راهبردی پیچیده و چندوجهی است که در موقعیت‌های مختلف، از دفاع شخصی و مدیریت خصومت تا پیشبرد اهداف پنهان و بقا در شرایط دشوار کاربرد دارد. این اثر کلاسیک ادبیات فارسی، "مدارا" را ابزاری قدرتمند و ضروری برای خردمندان در دنیایی پر از چالش، رقابت و ابهام به تصویر می‌کشد و نشان می‌دهد که مهربانی ظاهری، در صورت استفاده هوشمندانه و مصلحت‌آمیز می‌تواند نقشی کلیدی در موفقیت و بقا ایفا کند. در کلیله و دمنه با استفاده ماهرانه از واژه "مدارا" و تکرار مؤلفه‌های معنایی آن در قالب مثال‌ها و توصیه‌ها، تصویری جامع و متقاعدکننده از این مفهوم ارائه می‌شود و بر اهمیت آن در زندگی عملی و اجتماعی تأکید می‌گردد.

این تحلیل همچنین محدودیت فرهنگ‌های لغت عمومی را در بازنمایی کامل ظرایف معنایی واژگان در بافت‌های تاریخی و ادبی خاص آشکار می‌سازد و بر ضرورت به کارگیری روش‌های معناشناختی دقیق‌تر مانند تحلیل مؤلفه‌ای در مطالعات متون کهن تأکید می‌کند.

برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود تحلیل مؤلفه‌ای واژه "مدارا" در دیگر متون کهن

فارسی (مانند شاهنامه، سیاست‌نامه، قابوس‌نامه) انجام شود و نتایج با یافته‌های این پژوهش

مقایسه گردد. هم‌چنین، بررسی در زمانی تحول معنایی واژه "مدارا" در طول تاریخ زبان فارسی می‌تواند موضوع پژوهش‌های دیگر باشد. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود در تدوین فرهنگ‌های لغت علاوه بر ذکر معانی اصلی واژگان، به مؤلفه‌های معنایی ظریف‌تر و کاربردهای آن‌ها در بافت‌های مختلف نیز توجه شود.

تعارض منافع

تعارض منافی وجود ندارد.

ORCID

Ayyub Bādavām

<https://orcid.org/0009-0006-9915-7818>

Nosratullah Sadeqlloo

<https://orcid.org/0009-0007-4198-3663>

منابع

- ابن درید، محمد بن حسن. (۱۹۸۸). *جمهرة اللغة*. بیروت: دارالعلم للملایین.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (۱۴۱۶). *لسان العرب*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- ازهری، محمد بن احمد. (۱۴۲۱). *تهذیب اللغة*. بیروت: دار احیاء التراث العربی.
- انوری، حسن. (۱۳۸۱). *فرهنگ بزرگ سخن*. تهران: سخن.
- جوهری، اسماعیل بن حماد. (۱۳۷۶). *الصحاح*. بیروت: دارالعلم للملایین.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۴۲). *لغت‌نامه*. تهران: دانشگاه تهران.
- راستگو، کبری، و فرضی شوب، فرشته. (۱۳۹۶). «بررسی هم‌معنایی در گفتمان قرآنی بر پایه نظریه تحلیل مولفه‌ای». *پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، س ۱۶، ش ۷: ۳۴-۱۱.
- DOI: 10.22054/rctall.2017.7813
- سام‌خانیانی، علی اکبر و بادوام، ایوب. (۱۴۰۳). «تحلیل مؤلفه‌ای هم‌زمانی واژه «شادمانگی» در کلیله و دمنه و نقد بازگردانی آن در بازنویسی‌های معاصر». *پژوهش‌نامه زبان ادبی*. س ۲، ش ۱: ۳۸-۹.
- DOI: 10.22054/jrll.2024.81531.1096
- سام‌خانیانی، علی اکبر و بخشایی‌زاده، محمد. (۱۴۰۳). «تحلیل ابعاد گفتمان تساهل و مدارا در دیوان حافظ شیرازی». *مطالعات ایرانی*. س ۲۳، ش ۴۶: ۳۰۹-۳۳۷.
- DOI: 10.22103/jis.2024.22975.2583

- صفوی، کورش. (۱۳۷۹). درآمدی بر معنی‌شناسی. تهران: حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
- _____. (۱۳۸۴). فرهنگ توصیفی معنی‌شناسی. تهران: فرهنگ معاصر.
- _____. (۱۳۹۹). نوشته‌های پراکنده؛ دفتر اول معنی‌شناسی. تهران: علمی.
- عمید، حسن. (۱۳۸۸). فرهنگ عمید. تهران: فرهنگ اندیشمندان؛ آسیم.
- گیررتس، دیرک. (۱۳۹۵). نظریه‌های معنی‌شناسی واژگانی. ترجمه کورش صفوی. تهران: علمی.
- لاینز، جان. (۱۳۹۱). درآمدی بر معنی‌شناسی زبان. ترجمه کورش صفوی. تهران: علمی.
- مرتضی زبیدی، محمدبن محمد. (۱۳۸۵). تاج العروس من جواهر القاموس. بیروت: دارالهدایه.
- مسبوق، سیدمهدی و غلامی‌یلقون‌آقاج، علی‌حسین. (۱۳۹۷). «نقد و بررسی شیوه‌های معادل‌یابی واژگانی در ترجمه قرآن (با تکیه بر تحلیل مؤلفه‌های معنای واژگان)». پژوهش‌های قرآنی.
- DOI: 10.22081/jqr.2017.47283.1516
س ۸۶ ش ۲۳: ۱۰۲-۱۲۷.
- مشکوة‌الدینی، مهدی. (۱۳۸۱). سیر زبانشناسی. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- مصطفوی، حسن. (۱۴۳۰). التحقيق في كلمات القرآن الكريم. بیروت: دار الکتب العلمیه.
- معین، محمد. (۱۳۸۸). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر.
- نصرالله منشی، ابوالمعالی. (۱۳۸۷). کلیله و دمنه. تصحیح مجتبی مینوی طهرانی. تهران: جامی.
- نظری، راضیه. (۱۴۰۰). «تحلیل مؤلفه‌های معنایی واژگان حوزه طبیعت در نهج البلاغه با تکیه بر نظریه نشانداری». آموزش زبان، ادبیات و زبان‌شناسی. س ۸ ش ۴: ۲۰۴-۲۲۳.
- DOR: 20.1001.1.29809304.1400.4.2.10.9
- نفیسی، علی‌اکبر. (۱۳۵۵). فرهنگ نفیسی. تهران: خیام.

References

- Amid, H. (1388/2009). *Farhang-e Amid [Amid Dictionary]*. Tehran: Asim. [In Persian]
- Anvari, H. (1381/2002). *Farhang-e Bozorg-e Sokhan [The Great Sokhan Dictionary]*. Tehran: Sokhan. [In Persian]
- Azhari, M. b. A. (1421/2001). *Tahdhib al-Lughah [The Refinement of Language]*. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Dehkhoda, A. A. (1342/1963). *Lughat-nameh [Dehkhoda Dictionary]*. University of Tehran. [In Persian]

- Geeraerts, D. (1395/2016). *Nazariye-hā-ye Ma'ni-shenāsi-ye Vāzhegāni [Theories of Lexical Semantics]* (K. Safavi, Trans.). Tehran: Elmi. [In Persian]
- Ibn Durayd, M. b. H. (1988). *Jamharat al-Lughah [The Multitude of Language]*. Beirut: Dar al-Ilm lil-Malayin. [In Arabic]
- Ibn Manzur, M. b. M. (1416/1995). *Lisan al-Arab [The Tongue of the Arabs]*. Beirut: Dar Ihya al-Turath al-Arabi. [In Arabic]
- Jawhari, I. b. H. (1376/1997). *Al-Sihah [The Authentic]*. Beirut: Dar al-Ilm lil-Malayin. [In Arabic]
- Lyons, J. (1391/2012). *Darāmadi bar Ma'ni-shenāsi-ye Zabān [Introduction to Linguistic Semantics]* (K. Safavi, Trans.). Tehran: Elmi. [In Persian]
- Masbuq, S. M., & Gholami Yalqun-Aghaj, A. H. (1397/2018). *Naqd va Barresi-ye Shive-hā-ye Mo'ādel-yābi-ye Vāzhegāni dar Tarjome-ye Qur'ān (Bā Takye bar Tahlil-e Molafheh-hā-ye Ma'nā-ye Vāzhegān) [Critique of Lexical Equivalence in Quran Translation (Based on Semantic Componential Analysis)]*. *Quranic Studies*, 23(86), 102–127. [In Persian] DOI: 10.22081/jqr.2017.47283.1516
- Meshkat al-Dini, M. (1381/2002). *Sayr-e Zabānshenāsi [The Course of Linguistics]*. Ferdowsi University of Mashhad Press. [In Persian]
- Moein, M. (1388/2009). *Farhang-e Farsi [Persian Dictionary]*. Tehran: Amir Kabir. [In Persian]
- Murtada al-Zabidi, M. b. M. (1385/2006). *Taj al-'Arus min Jawahir al-Qamus [The Crown of the Bride from the Jewels of the Qamus]*. Beirut: Dar al-Hidayah. [In Arabic]
- Mustafawi, H. (1430/2009). *Al-Tahqiq fi Kalimat al-Qur'an al-Karim [Research on the Words of the Holy Quran]*. Beirut: Dar al-Kutub al-Ilmiyyah. [In Arabic]
- Nafisi, A. A. (1355/1976). *Farhang-e Nafisi [Nafisi Dictionary]*. Tehran: Khayyam. [In Persian]
- Nasrollah Munshi, A. (1387/2008). *Kalila va Demna [Kalila and Demna]* (M. Minovi-Tehrani, Ed.). Tehran: Jami. [In Persian]
- Nazari, R. (1400/2021). *Tahlil-e Molafheh-hā-ye Ma'nāyi-ye Vāzhegān-e Hoze-ye Tabi'at dar Nahj al-Balagha bā Takye bar Nazariye-ye Neshandāri [Semantic Componential Analysis of Nature-Related Words in Nahj al-Balagha Based on Markedness Theory]*. *Language, Literature, and Linguistics Education*, 8(4), 204–223. [In Persian] DOR: 20.1001.1.29809304.1400.4.2.10.9
- Rastgoo, K., & Farzishoob, F. (1396/2017). *Barresi-ye Ham-ma'nāyi dar Goftemān-e Qur'āni bar Pāye-ye Nazariye-ye Tahlil-e Molafheh'i [Synonymy in Quranic Discourse Based on Componential Analysis]*. *Translation Studies in Arabic Language and Literature*, 7(16), 11–34.

- [In Persian] DOI: 10.22054/rctall.2017.7813
- Safavi, K. (1379/2000). *Darāmadi bar Ma’ni-shenāsi [An Introduction to Semantics]*. Tehran: Islamic Arts and Culture Research Center. [In Persian]
- Safavi, K. (1384/2005). *Farhang-e Towsifi-ye Ma’ni-shenāsi [Descriptive Dictionary of Semantics]*. Tehran: Farhang-e Mo’aser. [In Persian]
- Safavi, K. (1391/2012). *Neveshte-hā-ye Parākande: Daftar-e Sevvom, Zabān-shenāsi va Tarjome-shenāsi [Scattered Writings: Volume 3, Linguistics and Translation Studies]*. Tehran: Elmi. [In Persian]
- Safavi, K. (1399/2020). *Neveshte-hā-ye Parākande: Daftar-e Avval, Ma’ni-shenāsi [Scattered Writings: Volume 1, Semantics]*. Tehran: Elmi. [In Persian]
- Sam-Khaniyani, A. A., & Badavam, A. (1403/2024). Tahlil-e Molafheh’i-ye Ham-zamāni-ye Vāzhe-ye ‘Shādmānegi’ dar Kalila-va-Demna va Naqd-e Bāzgardāni-ye Ān dar Bāznevisi-hā-ye Mo’āser [Synchronic Componential Analysis of the Word “Joy” in Kalila and Demna and Critique of Its Rendition in Modern Adaptations]. *Pazhuheshname-ye Zaban-e Adabi*, 2(1), 9–38. [In Persian] DOI: 10.22103/jis.2024.22975.2583
- Sam-Khaniyani, A. A., & Bakhshaizadeh, M. (2024). Tahlil-e Ab’ād-e Goftemān-e Tasāhol va Modārā dar Divān-e Hāfez-e Shirāzi [Analysis of the Dimensions of the Discourse of Tolerance and Forbearance in the Divan of Hafez Shirazi]. *Majale-ye Motāle’āt-e Irāni [Journal of Iranian Studies]*, 23(46), 309–337. [In Persian] DOI: 10.22103/jis.2024.22975.2583

استناد به این مقاله: بادوام، ایوب، صادق‌قلو، نصرت‌الله. (۱۴۰۴). واکاوی مؤلفه‌های معنایی واژه "مدارا" در کلیله و دمنه بهرام‌شاهی: یک تحلیل هم‌زمانی. پژوهش‌نامه زبان ادبی، ۳ (۹)، ۱۸۳–۲۱۲. doi: 10.22054/jrll.2025.19203

Literary Language Research Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.